

Rus Dilinde Fiillerin Görünüş Kategorisi Üzerine Konu Anlatımı ve Alıştırma Önerileri*

DR. ÖĞR. ÜYESİ TÜLAY AKBABA**

Öz

Fiiller tüm dillerde cümlenin yapı taşı görevini üstlenen kelimelerdir. Rusçayı ikinci yabancı dil olarak öğrenen öğrenciler için fiillerde görünüş kategorisi anlaşılması zor gramer konularından birini oluşturmaktadır. Bunun nedeni Rus dilinde fiillerde görünüş kategorisinin gramer ve sözcük kategorileriyle çok karmaşık bir şekilde iç içe geçmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı görünüş kategorisini bazen sözcüksel, bazen ise zaman ve kip anlamından ayırmak çok zor olmaktadır. Rusçada fiillerin çoğu görünüş kategorisine özgü semantik işaretleri içerir ve bu özellikler tüm cümlenin anlamına katkıda bulunmaktadır. Görünüş kategorisinin unsurları olan tekrar, tek seferlik; süreçsellik, anilik, sınırlandırılmışlık/sınırlanmamışlık ve bitmişlik; genel gerçeklik ve etkisi devam eden eylem adlı aspektolojik anlamlar Rusçadaki cümle anlamının belirli bir katmanını oluşturmaktadır. Bu anlamları kullanma becerisi, konuşma üretiminde ve algısında iletişimsel yetkinliğin önemli bir bileşeni olarak görünmektedir. Hem Rus hem de yabancı araştırmacılar, fiillerde görünüş kategorisini tanımlamaya yönelik temel metodolojik yaklaşımları ve yöntemleri önemli ölçüde incelemişlerdir. Ancak bu alanda henüz net bir yanıt bulamamış sorular da mevcuttur. Buna bağlı olarak görünüş kategorisi alanında araştırmalara devam etmek özellikle karşılaştırmalı dil bilim açısından önemlidir. Çalışmanın amacı fiillerde görünüş kategorisine dair temel anlamları Türk öğrencilere örnek kullanımlarla birlikte anlatmak ve ayrıca bu konunun öğretilmesine yönelik güncel olan modern metodolojik yaklaşımları analiz edip yorumlarımızı ve önerilerimizi sunmaktır. İnceleme materyalini edebî metinlerden ve konuşma dilinden alınan ifadeler oluşturmaktadır. Çalışmada betimleyici yöntem kullanılmıştır. Çalışma sonucunda aspektolojik anlamların anlatımında önerilen yaklaşımlar, semantik işaretlerdeki sıralama ve alıştırma türleriyle Türk öğrenci grubunda uzun yıllardır yaşanan zorlukların azalacağı öngörülmektedir.

Anahtar sözcükler: fiillerde görünüş kategorisi, semantik işaretler, metodoloji, Rusça, Türkçe

* Bu makale M. V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi'nde Olga Konstantinovna Grekova danışmanlığında yazılmış olan *Bitmemiş Fiillerin Genel Gerçek Anlamı ve Fiillerin Semantik Sınıflandırılması (Bilgiyi Aktaran ve İşleyen Fiiller)* başlıklı yüksek lisans tezinden yola çıkılarak yazılmıştır.

** Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, takbaba@mehmetakif.edu.tr, Orcid 0000-0002-0430-9633.

LECTURE AND EXERCISE SUGGESTIONS ON THE VERBAL ASPECT CATEGORY IN THE RUSSIAN LANGUAGE

Abstract

Verbs are words that act as the building blocks of sentences in all languages. For students learning Russian as a second foreign language, the Verbal Aspect category constitutes one of the difficult grammatical subjects. This is due to the fact that the Verbal Aspect category in Russian language is very intricately intertwined with other grammatical categories, on the one hand, and lexical categories – on the other hand. For this reason, sometimes it is not so easy to separate the meaning of Aspect from the lexical meaning as well as from the meaning of Time and Mood. None of the Russian verbs lacks semantic signs of aspect category and they inevitably contribute to the whole sentence's sense. Thus aspectual senses (iterativity, single action; processuality, instantaneousness, limiting/unlimiting, completeness/result; general fact, perfectivity) construct a certain layer of Russian sentence sense. The ability to operate them appears as an important component of Communicative Competence both in Speech Production and Perception. Both Russian and foreign researchers have significantly developed the main methodological approaches and methods for describing the Verbal Aspect category. However, there are also questions in this field that have not yet found a clear answer. Accordingly, it is especially important to continue research in this sphere from the point of view of Comparative Linguistics. In this study, we intend to systematize basic meanings of Verbal Aspect category, aiming at presenting them to the Turkish students together with transparent illustrations of using them. Also the aim of this paper is to analyze the modern methodological approaches, actual for teaching this subject, and provide commentaries and professional suggestions. The material of study is taken from literary texts and the colloquial speech. In the study descriptive method was used. As a result of the study, it is predicted that the difficulties experienced by the Turkish student group for many years will be reduced with the approaches proposed in the expression of aspectological meanings, the sequencing of semantic signs and the types of exercises.

Keywords: verbal aspect category, semantic signs, methodology, Russian, Turkish

GİRİŞ

Farklı iki dil ailesine mensup dil ve edebiyat alanındaki araştırmalar her zaman bilim insanlarının dikkatini çekmiştir. Alman dil bilimci Wilhelm von Humboldt'a göre "Farklı diller aslında farklı dünya görüşleridir" (1985, s. 370). Bu bağlamda Rusça ve Türkçe arasındaki farkları belirlemek yabancı dil olarak her iki dili öğrenme-öğretme süreci açısından son derece önem teşkil etmektedir.

"Fiillerde görünüş¹, fiil tarafından belirtilen durumu, zamansal yapısıyla ilgili olarak karakterize eden fiilin dil bilgisel kategorisidir" (Plungjan). Rusçayı ikinci yabancı dil olarak öğrenen öğrenciler için fiillerde görünüş kategorisi anlaşılması zor gramer konularından birini oluşturmaktadır. Özellikle de morfolojik bir kategori olarak görünüş sistemine sahip olmayan dilleri konuşan öğrenciler için

¹ Görünüş Rusçada ВИД demektir.

bitmemiş² ve bitmiş³ fiilleri anlamak ve tercüme etmek daha fazla zorluk teşkil etmektedir. Bu açıdan bitmemiş ve bitmiş fiillerin öğretilmesini ve anlaşılmasını sağlamak için etkili yöntemler bulmak gerekmektedir.

Fiiller tüm dillerde cümlenin yapı taşı görevini üstlenen kelimelerdir. Rus dil biliminin gelişmesinde önemli bir rol oynayan ünlü Rus dil bilimci Viktor Vladimiroviç Vinogradov, Rus dilinde fiillerin zor bir gramer kategorisi olduğuna dikkat çeker (1972). Görünüş kategorisi üzerine anlamsal yaklaşımı benimseyen aspektoloji ve dil bilgisi uzmanı Marina Yakovlevna Glovinskaya da Vinogradov ile aynı düşünceyi paylaşmakta ve zorlukları şu şekilde sıralamaktadır: Birincisi, görünüş kategorisinin sözcüksel ve gramer kategorileriyle karmaşık bir şekilde iç içe geçmiş olması ve bu nedenle görünüş anlamını sözcüksel anlamdan, bazı durumlarda ise zaman ve kip anlamından ayırmanın çok zor olmasıdır. İkincisi, bitmemiş ve bitmiş fiillerin özel semantik işaretlere sahip olmasıdır. Üçüncüsü ise görünüş kategorisinin içerdiği anlamın metinsel bağlam içinde analiz edilmesiyle ilgili olmasıdır (1982, s. 47).

Ruşçada görünüş kategorisini içermeyen fiil yoktur. Bu Rus dilinin en belirgin özelliklerinden birini oluşturmaktadır. Rus dili sistemindeki görünüş kategorisine sadece bu dilin kendi prizması içinden bakmak mümkün değildir. Mutlaka öğrencilerin ana dil prizmasından yola çıkarak analitik bir bakış açısıyla hedef dile odaklanmaları sağlanmalıdır. Cümlenin semantik oluşumunun temel unsuru olan aspektolojik anlamlar, Rus dil biliminde dil yetkinliğinin önemli bir bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hususta Vinogradov fiilin anlamsal yapısının, diğer tüm gramer kategorilerinden daha geniş olduğunu vurgulamaktadır (1972, s. 339).

Görünüş üzerine önemli çalışmaları bulunan ünlü Rus dil bilimci ve aspektolog Yuriy Sergeyeviç Maslov, fiili (Latince verbum), eylemin dil bilgisel anlamını ifade eden ve öncelikle yüklem işlevi gören konuşmanın bir parçası olarak tanımlamaktadır (Lingvistiçeskiy entsiklopediçeskiy slovar). Rus dil bilimciler Aleksandr Hristoforoviç Vostokov (1831), Fyodor İvanoviç Buslayev (1959), Mihail Vasilyeviç Lomonosov (1952), Humboldt (1984) ve birçok önde gelen bilim insanı da fiilin cümle içindeki işlevsel, semantik öneminden sık sık bahsetmişlerdir.

Dil sisteminde fiil, dünya dil haritasındaki en değişken parçayı yansıtmaktadır. Eylemlerin ve durumların görünüş özellikleri farklı dillerde aynı olmak zorunda değildir. Rus dili içinse belirli semantik özelliklerin niteliğine ihtiyaç vardır. Görünüş kategorisinin özellikleri arasında, eylemin zaman içinde yayılması, farklı dil aileleri için ortak olan ve diğer dillerde analogları olmayan veya kısmi analogları olan semantik anlamlar önemlidir. Son iki anlam yani diğer dillerde analogları olmayan veya kısmi analogları olan semantik anlamlar dil bilimcilerin en yakın odak noktası olmalıdır (Akbaba, 2017, s. 3-4).

Ruşça ve Türkçe iki farklı dil ailesine mensup olduğundan Türk dilinin birçok yönden Rusçadan farklı olarak görünüş kategorisini resmetmesi hiç de şaşırtıcı değildir. Türkçe konuşan bireyler için alışıl gelmiş aspektolojik anlamları eylemin kesinliği ve kurallık birleşik fiillerden yeterlik, tezlik, yaklaşma oluşturmaktadır. Ayrıca Türkçede Rusçaya oranla daha fazla sonuç fikrinin vurgulandığını belirtmekte fayda vardır. Türkçede eylemin başlangıcını, uzunluğunu ve

² Bitmemiş fiil Rusçada несовершенный вид demektir. HCB olarak kısaltılır.

³ Bitmiş fiil Rusçada совершенный вид demektir. CB olarak kısaltılır.

sınırlılığını gösteren zaman kavramları da önemlidir (Akbaba, 2017, s. 13). Dolayısıyla her iki dildeki bazı ifadelerin karşılık bulamaması farklı kültürel geçmiş ve düşünce özellikleri ile açıklanabilir.

Türk dillerinde görünüş kategorisinin gelişimine büyük katkılardan birini Rus Türkolog Dmitriy Mihayloviç Nasilov yapmıştır. 1989 yılında savunmuş olduğu *Türk Dillerinde Aspektoloji Alanının Sorunları: Kılınışsallık* (Problemı tyurkskoy aspektologii: aktsionalnost) adlı profesörlük tezinde⁴ yardımcı fiillerle yapılan eylemin gerçekleşme biçimlerine dikkat çekmiştir. Yazar, tez çalışmasında eylem biçimlerini ve kılınışsallık olgusunu işlevsel dil bilgisi ve anlam bilim açısından ele alır. Nasilov'a göre (1989) Türk dillerinde görünüş kategorisinin temelini zarf + yardımcı fiil, niteliksel ve niceliksel görünüşsellikle bağlantılı farklı görünüş-zaman biçimleri oluşturmaktadır.

Natallia Lautsevich *Rusçada Görünüş ve Türkçede Veriliş Biçimleri* (2016) adlı yüksek lisans tezinde paralel metinler üzerinde bitmemiş ve bitmiş fiillerin Türkçedeki karşılıklarını analiz etmiştir. Orijinal metin olarak, Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza* adlı eserinin birinci bölümünü seçmiştir. Bu bağlamda Mazlum Beyhan ve Ergin Altay'ın çevirilerini karşılaştırmıştır. Çalışma sonucunda tespit ettiği şimdiki, geçmiş ve gelecek zamanlı bitmemiş ve bitmiş fiilleri örneklerle birlikte detaylı bir şekilde ele almıştır.

Bir diğer önemli katkıyı Rus dili uzmanı Leyla Çiğdem Dalkılıç yapmıştır. Dalkılıç *Rus Dilinde Görünüş, Zaman ve Hareket Yöntemleri* (2019) adlı kitabında tasvirici gramer yöntemiyle Rus dilinin aspektolojisine ilişkin yapılan çalışmaları ve bu alanda ortaya konan yaklaşımları ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. Ayrıca görünüş kategorisinin gelişim tarihçesini de sunarak bitmemişlik görünüşünün ön ek ve son eklerle türetme yoluyla ortaya çıktığını, bitmişlik görünüşünün ise bu mukayesenin sonucunda şekillendiğinin altını çizmiştir (s. 78)

Bu çalışmada görünüş kategorisinin öğretimine yönelik konu anlatımı ve alıştırma örnekleri sunulacaktır. Çalışma kapsamında görünüş üzerine metodolojik yaklaşımlar analiz edilecek ve bu konunun öğretilmesine yönelik önerilerden bahsedilecektir. Çalışmada betimleyici yöntem kullanılacaktır. İnceleme materyalini edebî metinler ve modern konuşma dilinden alınan ifadeler oluşturacaktır. Örneklendirmeler tarafımıza aittir. Bu çalışma sonucunda aspektolojik anlamların anlatımında önerilen yaklaşımlar, semantik işaretlerdeki sıralama ve alıştırma türleriyle Türk öğrenci grubunda uzun yıllardır yaşanan zorlukların azalacağı öngörülmektedir.

1. RUS DİLİNDE FİİLLERDE GÖRÜNÜŞ KATEGORİSİNİN TARİHÇESİ

Görünüş kategorisi uzun tarihsel bir geçmişe sahiptir. Bu konuya yönelik ilk çalışmalar XVII. yüzyılda Çekli dil bilimciler tarafından başlatılmıştır. Daha sonra XVIII. yüzyılda Rus dil bilimciler tarafından farklı yaklaşımlar ele alınmıştır.

XIX. yüzyılın başlarında Vostokov, *Rusça Dil Bilgisi* (Russkaya grammatika) adlı eserinde Rus dilinde üç ana fiil türünün varlığını ortaya koymuştur: Birincisi, eylemin o anda başlangıcını ve sonunu belirtmeden gösteren bitmemiş görünüşlü fiil (хвалить, хвалю, хвалит – övmek, övüyorum, övüyor); ikincisi, eylemin başlayıp (пойду, запою, стану хвалить – gideceğim, şarkı söyleyeceğim, öveceğim) bittiğini gösteren bitmiş görünüşlü fiil (похвалить, кинуть, дойти – övmek, fırlatmak,

⁴ Rusya'da profesörlük unvanını alabilmek için PhD derecesi alındıktan sonra akademik yayınların yanı sıra ayrıca tez de yazılmaktadır. Bu tez profesörlük tezi (докторская диссертация) olarak adlandırılmaktadır.

ulaşmak); üçüncüsü ise yinelemeli eylemdir (хваливал, кидывал – övüyordum/överdim, fırlatıyordum/fırlatırdım) (1831, s. 101-102). Görüldüğü üzere, daha XIX. yüzyılın ilk yarısında Rusça dil bilgisinde zaman ve fiil türlerinde görünüş kategorisi arasındaki fark tanınmakta ancak anlamlar arası ortak bir yaklaşım bulunmamaktadır. Ayrıca, bu dönemde görünüş kavramında, nicel (tek seferlik/yinelemeli) ve niteliksel (bitmemişlik/bitmişlik) özelliklerle ilişkili iki ayırt edici semantik anlam arasında ayırım yapma eğilimi oluşmaya başlamıştır (Akbaba, 2017, s. 7).

Görünüş kategorisi tarihinde yeni aşama, 1842 yılında Slav dilleri uzmanı Gerasim Petroviç Pavskiy'in *Filolojik Gözlemler* (Filologičeskiye nablyudeniya) eserinde fiil üzerine olan düşünceleriyle başlar. Bu çalışma sayesinde Rus dilinde fiil sistemini tanımlamanın temel noktası olarak ilk kez zaman biçimleri⁵ değil, fiil gövdeleri⁶, görünüş terimleri kullanılmaya başlamıştır. Pavskiy'in öğretileri dil bilim uzmanları Nikolay Petroviç Nekrasov (1865), Konstantin Sergeyeviç Aksakov (1875), Aleksandr Afanasyeviç Potebnya'nın (1941) çalışmalarında desteklenir ve geliştirilir. Potebnya, Rus dilinde görünüş kategorisinin dil bilgisi alanında kendine özgü semantik işaretlerle ayrılmasının yolunu açar.

XX. yüzyılın başlarında dil bilimciler Grigoriy Konstantinoviç Ulyanov (1895), Filip Fyodoroviç Fortunatov (1897), Aleksey Aleksandroviç Şahmatov (2001) ve diğer araştırmacıların çalışmalarında görünüş kategorisinin dil bilimsel anlamları, ön eklerin getirdiği sözcüksel anlamlarla birleştirilir. Görünüş kategorisinin sözcüksel anlamlardan ayrılması ve tamamen dil bilimsel bir kategori olarak tanınmasında özellikle Aleksandr Vasilyeviç İsaçenko (1960), Maslov (1963, 1984, 2004) ve Vinogradov'un (1972) çalışmaları yol gösterici niteliktedir.

XX. yüzyılın ilk yarısında fiil alanındaki çalışmalara önemli bir diğer katkı, Fransız dil bilimci Andre Mazon (1958) tarafından yapılır. Bitmemiş ve bitmiş fiillerin özel anlamları olduğunu tanımlayan ilk kişi olan Mazon, görünüş kategorisinin konuşma dilindeki kullanıma ilişkin çalışmalara dikkat çeker. Maslov'un *Rus Dilinde Fiilin Türü ve Sözcüksel Anlamı* (Vid i leksiçeskoye znaçeniye glagola v russkom yazıke, 1948) adlı makalesi ve *Çağdaş Bulgar Edebî Dilinde Fiillerin Türü* (Glagolnyy vid v sovremennom bolgarskom literaturnom yazıke, 1963) adlı profesörlük tezinden etkilenen Leningrad Aspektoloji Okulu⁷ 40'ların sonundan itibaren ortaya çıkar ve bu okul görünüş kategorisinin gelişiminde çok önemli bir rol oynar. Daha sonraki süreçte Rus dil bilimci Aleksandr Vladimiroviç Bondarko (1983) işlevsel-semantik açıdan görünüş kategorisi kavramı ve yapısını incelerken Maslov (1984), Prag Dil Bilim Okulu'nun⁸ Çek dil bilimcileri tarafınca desteklenen ve geliştirilen bitmemişlik ve bitmişlik türlerinin semantik özelliklerini yeniden yorumlamayı önerir. 80-90'lı yıllarda Leningrad Aspektoloji Okulu'nun temel ilkelerini gözden geçirmek amacıyla bitmemişlik ve bitmişlik türlerinin semantik özellikleri tekrar bilim insanlarınca ele alınır.

⁵ Zaman biçimleri Rusçada формы времени demektir.

⁶ Fiil gövdeleri Rusçada глагольные основы demektir.

⁷ Yu. Maslov, A. Bondarko, M. Şelyakin ve öğrencileri tarafından oluşturulan Leningrad Aspektoloji Okulu, Slav dillerindeki görünüş kategorisi alanına büyük katkılarda bulunmuştur. Bu okul tarafından geliştirilen dil bilimsel ve aspektolojik kavramlar, Rus dilinde görünüş kategorisinin temellerini oluşturmuştur.

⁸ Yapısal dil bilim alanında önemli bir yere sahip olan Prag Dil Bilim Okulu, dilin işlevsel özelliğini temel alır.

2. GÖRÜNÜŞ KATEGORİSİ ÜZERİNE MODERN YAKLAŞIMLAR

Günümüzde hem Rus hem de yabancı araştırmacılar, fiillerde zaman ve görünüş kategorilerini tanımlamaya yönelik yaklaşımları ve yöntemleri önemli ölçüde incelemeye ve çeşitlendirmeye çalışmışlardır. Görünüş kategorisi konusunda önemli olan yaklaşımlar aşağıdaki gibidir:

1. Sistem merkezilik (sistem merkezli yaklaşım).
2. Anlamsal alan yaklaşımı.
3. Etnomerkezci yaklaşım.

Sistem merkezilik (sistem merkezli yaklaşım) işlevsel dil bilgisi sistemindeki anlam teorisini nitelemektedir. Bu yaklaşım, görünüş ve zaman kategorileri arasındaki etkileşimi inceler ve bu etkileşimin sonucunda özel anlamları ortaya koyar (Petruhina, 2009, s. 17).

Görünüşün işlevsel-anlamsal alanını inceleyen *anlamsal alan yaklaşımı*, farklı düzeylerdeki fiil, fiil temelli olmayan görünüş aktaran birimler⁹, sözdizimsel yapılar ve diğer olgular gibi dil bilimsel araçların semantik özelliklerini analiz eder. Bu yaklaşımda eylemin gerçekleşme biçimleri¹⁰ ve prototip/prototip olmayan bitmiş/bitmemiş fiillerin etkileşimi ön plana çıkar (Petruhina, 2009, s. 17).

Etnomerkezci yaklaşım, görünüş ve zaman kategorilerinde dünyanın dil haritasındaki durumların oluşum özelliklerine vurgu yapmaktadır (Petruhina, 2009, s. 17). Bu görüş, yalnızca belirli bir dil yapısı hakkında değil, aynı zamanda ulusların kültürel özellikleri hakkında da fikir edinmemizi sağlar.

Dünya dillerindeki aspektoloji gelişimindeki güncel durum, söylemsel-pragmatik yaklaşıma olan ilginin artmasıyla açıklanmaktadır. Bununla beraber, fiil türü seçiminde konuşmacının ana hedeflerinden birisi söylemsel süreçte baskın ve pragmatik olan unsurları belirlemek olmalıdır. Bu bağlamda, zamansal kesinlik/zamansal belirsizlik¹¹, olayın aniden vuku bulması/öngörülebilirliği¹², konuşmacının ilettiği mesajın özelliklerine odaklanması/odaklanamamasıyla¹³ görünüş kategorisi arasında sıkı bir mantık ilişkisi olduğu aşikârdır (Akbaba, 2017, s. 11).

3. RUS DİLİNDE GÖRÜNÜŞ KATEGORİSİ ÜZERİNE TEMEL ANLAMLAR

Dünyadaki her dil, dilsel ve edebî yaratıcılığı yansıtan bir sanattır; aslında onu konuşan her birey için dünyanın ayrı bir tablosunu oluşturur. Humboldt'a göre "Her dil, ait olduğu ulusun etrafına bir daire çizer, bu dairenin dışına çıkmak ancak başka bir dil içinde düşünerek mümkündür. Bir yabancı dilde uzmanlaşmak, eski dünya görüşünde yeni bir konum kazanmakla benzer olabilir" (1984, s. 80). Aynı zamanda dil, insanların düşünce ve dünyayı algılama şekli üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Bu etkiyi en iyi ortaya koyan olgulardan bir tanesi de görünüş kategorisidir.

⁹ Fiil temelli olmayan görünüş aktaran birimler (Неглагольная аспектуальнообразующая лексика) Rus dilinde görünüş kategorisinin fiil hariç diğer bileşenlerini oluşturan dil birimleridir. Örneğin; bazen, sık sık, her zaman, nadiren, her gün, her ay, hafta sonları vb.

¹⁰ Eylemin gerçekleşme biçimleri Rusçada способы глагольного действия demektir.

¹¹ Kesinlik/zamansal belirsizlik Rusçada временная определённость/неопределённость demektir.

¹² Olayın aniden vuku bulması/öngörülebilirliği Rusçada миративность/ожидаемость события demektir.

¹³ Konuşmacının ilettiği mesajın özelliklerine odaklanması/odaklanamaması Rusçada фокусированность/нефокусированность demektir.

Aspektoloji uzmanı Olga Konstantinovna Grekova, Rus dilinde görünüş kategorisine dair anlamların tek katmanlı bir sınıflandırmaya uymadığını ancak bir düzene tabi olduğunu vurgular. Yazar, bu duruma ait nedenleri şu şekilde yorumlar: Birincisi, konuşmacının zihninde yansıyan gerçekliğin hacme, derinliğe, ön ve arka plana sahip olmasıdır. İkincisi, gözlemlenebilir ve gözlemlenemeyen arasında ayırım yapmanın mümkün olmasıdır. Üçüncüsü, görünüş kategorisi ilkelerinde gelecek ve geçmiş zaman, emir kipi ve mastar fiil biçimlerinin seçiminde görünüş kategorisi açısından belirli bir simetrinin ortaya çıkmasıdır. Son olarak ise aspektolojik anlamların fiil çiftleri ve üç türe sahip görünüşle¹⁴ karşıtlıklar oluşturmasıdır (2022, s. 4-5).

Başta Grekova olmak üzere Aspektoloji uzmanları, Rus dilindeki görünüş kategorisine dair temel anlamları şu şekilde açıklamışlardır:

- Tekrar¹⁵ ve tek seferlik¹⁶;
- Süreçsellik¹⁷, anilik¹⁸, sınırlandırılmışlık/sınırlandırılmamışlık¹⁹ ve bitmişlik²⁰;
- Genel gerçeklik²¹ ve etkisi devam eden eylem²² (Grekova, 2017, s. 88).

1) Tekrar

Bitmemiş fiile özgü olan bu anlam tekrarlanan eylemi işaret etmektedir. Eylemin tekrarlanmasına zarflar eşlik edebilir. Örneğin: 1) *Каждый день она читает газеты и смотрит телевизор.* – Her gün gazete okur ve televizyon izler. 2) *Библиотека работает ежедневно, кроме воскресенья.* – Kütüphane pazar günü hariç her gün çalışıyor.

Tek seferlik

Bitmiş fiile özgü olan bu anlam eylemin tek sefere mahsus olduğunu belirtmektedir. Örneğin: 1) *Вчера я встала в шесть утра.* – Dün, sabah altıda kalktım. 2) *Обычно он приходит к нам один, а сегодня пришёл со своим другом.* – Genelde bize yalnız gelir ama bugün arkadaşıyla geldi.

2) Süreçsellik

Bitmemiş fiile özgü olan bu anlam, eylemin belli bir süreç içinde gerçekleştiğini göstermektedir. Örneğin: 1) *Вчера я весь день читал книгу.* – Dün bütün gün kitap okudum. 2) *Когда ко мне пришли друзья, я переводил торговое соглашение.* – Arkadaşlar bana geldiğinde ticari anlaşmayı tercüme ediyordum.

Anilik

Genellikle bitmiş fiile özgü olan bu anlam, eylemin aniden gerçekleştiğine işaret eder. Ancak her bitmiş fiil aniden gerçekleşme özelliğine sahip değildir. Nadiren de olsa bitmemiş fiiller de anilik anlamı belirtebilir. Örneğin: 1) *Вдруг мне пришла в голову интересная мысль.* – Birden aklıma ilginç bir fikir geldi. 2) *Внезапно дверь открылась, и его отец вошёл.* – Aniden kapı açıldı ve içeri babası girdi.

¹⁴ Rus dilinde üç türe sahip görünüş (видовая триада) iki bitmemiş fiil + bir bitmiş fiil ya da bir bitmemiş fiil + iki bitmiş fiillerden oluşmaktadır. Örneğin, *сгорать*^{НСВ}, *гореть*^{НСВ} – *сгореть*^{СВ} (yanmak, yanmak – yanmak). Bu örnekte fiil çiftini *сгорать-сгореть* oluşturmaktadır. *Гореть-сгореть* ise görünüş ve anlamsal açıdan üçüncü türü meydana getirmektedir.

¹⁵ Tekrar Rusçada *повторяемость* demektir.

¹⁶ Tek seferlik Rusçada *однократность* demektir.

¹⁷ Süreçsellik Rusçada *процессность* demektir.

¹⁸ Anilik Rusçada *мгновенность* demektir.

¹⁹ Sınırlandırılmışlık/sınırlandırılmamışlık Rusçada *предельность/непредельность* demektir.

²⁰ Bitmişlik/sonuca ulaşma Rusçada *завершённость* demektir.

²¹ Genel gerçeklik Rusçada *общий факт* demektir.

²² Etkisi devam eden eylem Rusçada *перфектность* demektir.

Sınırlandırılmışlık/Sınırlandırılmamışlık

Sınırlandırılmışlık/sınırlandırılmamışlık terimiyle eylemin zamansal sınıra ulaşip ulaşmadığı vurgulanmaktadır. Bu durum eylemin sonlanması, hedeflenen sonuca ulaşılması ya da eylemi gerçekleştiren öznenin yeni bir duruma geçişiyle ifade edilebilir. Sınırlandırılmamış eylem bitmemiş fiillerle, sınırlandırılmış eylem ise bitmiş fiillerle kullanılmaktadır. Örneğin: 1) *Ольга читала книгу.* – *Olga kitap okuyordu* (sınırlandırılmamış eylem). 2) *Ольга читала книгу до тех пор, пока Николай не вернулся с работы.* – *Olga, Nikolay işten dönene kadar kitap okudu* (sınırlandırılmış eylem).

Bitmişlik (Sonuca ulaşma)

Eylemin tamamlandığı ve sonuca ulaşıldığı vurgulanır. Örneğin: 1) *Когда ко мне пришла Озге, я уже перевёл аннотацию.* – *Özge bana geldiğinde, makalenin özünü çoktan tercüme etmiştim.* 2) *Я прочитал этот роман за неделю.* – *Bu romanı bir haftada okudum.*

3) Genel gerçeklik

“Eylemin varlığına veya yokluğuna, diğer bir deyişle, eylemin vuku bulup bulmadığına, zaman dilimi içerisinde yer edip etmediğine belirli kılan anlamdır” (Dalkılıç, 2018, s. 1282). Örneğin: *Ты ходил в школу сегодня? – Да, ходил и учительницу истории видел.* – *Bugün okula gittin mi? – Evet gittim ve tarih hocasını gördüm.* Bitmemiş fiillere özgü olan genel gerçeklik anlamı, bitmiş fiile özgü olan somut-olgusal anlam²³ ile zıtlık oluşturmaktadır. Bu durum Rus dilinde fiil türlerinde rekabet²⁴ olarak adlandırılmaktadır. Örneğin: 1) *Мы уже изучали эту тему.* – *Bu konuyu zaten inceledik/incelemiştik* (genel gerçeklik anlamı). Bu cümlede konuyu inceledik/incelemiştik ifadesi eylemin niteliğini belirtmeden vurgulanmaktadır. 2) *Мы уже изучили эту тему.* – *Bu konuyu zaten inceledik* (somut-olgusal anlam). Bu cümlede belirgin tek bir gerçek mevcuttur. Konuyu inceledik ve bitirdik ifadesi vurgulanmaktadır.

Etkisi devam eden eylem

Hem bitmemiş hem de bitmiş fiile özgü olan bu anlam geçmişte vuku bulan eylemin günümüzde devam eden etkisini ya da durumunu nitelemektedir. Örneğin: 1) *Он старел день ото дня на глазах у близких.* – *Sevdiklerinin gözü önünde günden güne yaşlanıyordu* (Şolohov, 1968, s. 315). 2) *Октябрь наступил. На улице холодно и тоскливо.* – *Ekim ayı geldi. Dışarısoğuk ve kasvetli.*

4. RUS DİLİNDE GÖRÜNÜŞ KATEGORİSİNİ TÜRK ÖĞRENCİLERE ÖĞRETME YÖNTEMLERİ

Türkiye’de Rus dili öğretimi oldukça uzun bir geçmişe sahiptir. Ülkemizde ortaokul, lise ve üniversiteler için çok sayıda ders kitabı ve yardımcı kitaplar oluşturulmuştur. Ancak günümüzde eğitim standartları yeni bir düzeye taşınmakta ve eğitim literatürüne yönelik gereksinimler her geçen gün artmaktadır.

Şu anda Rus filolojisi alanında eğitim öğretim faaliyetleri yürüten bölümlerde görünüş kategorisi gibi kilit bir konuda materyal eksikliği göze çarpmaktadır. Bu bakış açısıyla, görünüş kategorisi alanında eğitim materyallerini ve eğitim sürecindeki sunum biçimlerini iyileştirmek ve geliştirmek için geniş kitlelerce bilinen Ayşe Pamir’in ve Fono Açıköğretim Kurumu yayınlarının

²³ Somut-olgusal anlam Rusçada конкретно-фактическое значение demektir.

²⁴ Fiil türlerinde rekabet Rusçada конкуренция видов demektir.

Rusça Dil Bilgisi ve Dalkılıç'ın *Rus Dilinde Görünüş, Zaman ve Hareket Yöntemleri* başlıklı kitaplarını inceledik (Pamir, 2004; Fono Açıköğretim Kurumu, 2006; Dalkılıç, 2019).

A. Pamir'in *Rusça Dil Bilgisi* (2004) kitabında bitmemişlik durumlu eylemlerin üç zamanla (şimdiki, geçmiş ve karmaşık gelecek zaman), bitmiş durumlu eylemlerin iki zamanla (geçmiş ve basit gelecek zaman) kullanıldığı belirtilmiştir (Pamir, 2004, s. 175). Ayrıca eylemlerde durum konusu aşağıdaki alt başlıklara bölünmüştür:

1. Eylemlerin bitmemişlik durumlarından bitmişlik durumlarının yapılması.
2. Eylemlerin bitmişlik durumlarından bitmemişlik durumlarının yapılması.
3. Bitmişlik ya da bitmemişlik durumu olmayan ve bitmişlik ve bitmemişlik durumları aynı olan eylemler.
4. Eylemlerin bitmemişlik ve bitmişlik durumlarında geçmiş ve gelecek zaman.
5. Bitmemişlik ve bitmişlik durumlu eylemlerin mastar şekilleriyle kullanılması.
6. Eylemlerin bitmemişlik ve bitmişlik durumlarının emir tümcelerinde kullanılması (Pamir, 2004, s. 175-185).

Fono Açıköğretim Kurumununun *Rusça Dil Bilgisi* (2006) kitabında *okumak, yazmak, çalışmak, uarmak* (читать, писать, изучать, делать) gibi fiillerin bitmemiş fiil (s. 351), *okumak, yazmak, çalışmak* (прочитать, написать, изучить) gibi fiillerin bitmiş olduğu (s. 355) açıklanmış olup aşağıdaki örnekler tercümelerle birlikte verilmiştir:

1. *Я читаю газету. Ben gazeteyi okuyorum/okurum* (Kesin bitirilişi sınırlanmamış eylem).
2. *Я пишу письмо. Ben mektubu yazıyorum/yazarım.*
3. *Я изучаю русский язык. Ben Rusça çalışıyorum/çalışırım.*
4. *Я делаю домашнее задание. Ben ödevimi yapıyorum/yaparım.*
5. *Я прочитаю эту книгу. Ben bu kitabı okuyacağım* (Kitap mutlaka okunup bitirilmiş olacak).
6. *Я прочитал эту книгу. Ben artık bu kitabı okudum bitirdim* (Kitabı okuyup tamamladım) (Fono Açıköğretim Kurumu, 2006, s. 351-355).

Ek olarak yukarıdaki cümlelerde tamamlanmış eylem bildiren fiillerin, şimdiki ve geniş zaman anlamlarını karşılamak üzere kullanıldıkları ve bu eylemlerin tamamlanış süresinin sınırlı olmadığı ifade edilmiştir (Fono Açıköğretim Kurumu, 2006, s. 351). Akabinde bu tip fiillerin üç zamanda (şimdiki, geçmiş ve bileşik gelecek) kullanıldığı örneklerle açıklanmıştır.

Dalkılıç'ın *Rus Dilinde Görünüş, Zaman ve Hareket Yöntemleri* (2019) kitabında ise bitmemiş ve bitmiş görünümlü fiillerin hem genel hem de özel anlamlarına detaylı bir şekilde değinilerek titiz bir çalışma gerçekleştirilmiştir (s. 33-75). Yazar bitmemiş ve bitmiş fiiller arasındaki görünüş ve anlam özelliklerini şu şekilde özetlemiştir (s. 76):

I. Mukayese yolu ile iki türün görünüş farkları:

Görünüş	Görünüş anlamı 1	Görünüş anlamı 2	Görünüş anlamı 3	Görünüş anlamı 4
Bitmişlik Görünüşi	Eylem bütünlüğü +	Eylem sınırı +	Tamamlanmışlık +	Sonuca ulaşma +

Bitmemişlik Görünüşü	Eylemde bütün eksikliği -	Eylemin iç sınırına ulaşamaması -	Tamamlanmamışlık -	Sonuca ulaşamama -
----------------------	------------------------------	--------------------------------------	-----------------------	-----------------------

II. Mukayese yolu ile iki yapıdaki fiillerin anlamsal farkları:

Görünüş	Anlamsal fark 1	Anlamsal fark 2	Anlamsal fark 3	Anlamsal fark 4
Bitmişlik Görünüşü	Tek seferlik sonuca ulaşmış belirli eylem	Zamanda kısıtlılık	Bitmiş eylem	Sonuç
Bitmemişlik Görünüşü	Tek veya birçok kez tekrarlanan zamana yayılan eylem	Zamanda sürerlik+	Devam eden eylem	Süreç
Görünüş anlamı nötr olan bitmişlik türü fiillerin anlamı	Genel gerçeklik	Öznenin becerisi, yetisi	Tekrar eden alışkanlıklar	Genel geçer kurallar, olgular

Şüphesiz ki her üç kitap da önemli ve faydalı bilgiler sunmaktadır. Fono Açıköğretim Kurumu ve Pamir'in ders kitaplarında morfolojik ve kelime yapımı yönünden sınırlı sayıda fiil kullanılmıştır. Ayrıca aspektolojik anlamlara ait bazı tipik modeller verilmiş olup temel bilgiler sunulmuştur. Bu temel bilgileri öğrendikten sonra Türk öğrenciler görünüş kategorisinin uygulanması ve bitmemiş-bitmiş fiillerin seçimi konusunda kendilerini zor bir aşamada bulabilirler. Dalkılıç'ın kitabında ise görünüş kategorisi tüm detaylarıyla incelenmiştir. Bu çalışmanın Rus dili üzerine oluşturulacak olan yeni ders kitaplarına büyük faydasının olacağını düşünmekteyiz.

Ruşçadaki bitmemişlik ve bitmişlik kavramları Türk diline tam anlamıyla aktarılamamakta ve bazen hiçbir farklılık göstermemektedir. Rusçaya özgü biçimler bazı durumlarda aynı şekilde Türkçeye çevrilebilmektedir. Örneğin, Rusçada *читамъ* ve *прочитамъ* fiili *okumak* anlamına gelmektedir. *Читамъ* bitmemiş fiil, *прочитамъ* ise bitmiş fiil olmasına rağmen Türk dilinde her iki fiilin tercümesi aynı şekilde karşımıza çıkmaktadır. İkinci örnek olarak Rusçada bitmiş fiil olarak *увидел* Türkçede *gördü* anlamına gelirken *görebilmek* fiilinin analitik biçiminin Rusçada karşılığı yoktur ve bu anlamı Rusçaya sadece yardımcı fiille aktarmak mümkündür: *смогъ увидеть, сумеетъ увидеть*. Ancak, Rus dilindeki görünüş kategorisinin Türk öğrenciler tarafından anlaşılmasının zorluğu sadece yukarıda verdiğimiz örneklerdeki nedenlerden değil, esasen Türk dilindeki görünüş kategorisinin, fiil sisteminin ve bununla ilişkili olan semantik özelliklerin Rusçadan çok farklı bir şekilde olmasından kaynaklanmaktadır. Her ne kadar Türk dilinde morfolojik anlamda görünüş kategorisi olmasa da evrensel bir anlam kategorisinin varlığından söz etmek mümkündür. Başka bir deyişle Türk dili de fiil türlerini karakterize etmektedir, ancak bunu bazen kurallı birleşik fiillerle bazen de geçmiş zaman biçimleriyle yapmaktadır.

Bilindiği üzere uygulamalı derslerde materyalin sunumu teorik derslerden farklıdır. Özellikle yabancı dil derslerinde materyallerin sunumunda temel amaç, öğrencilerin işlevsel dil kullanımı noktasına varabilmesi olmalıdır. Rus dilini öğrenen Türk öğrenciler için sunduğumuz aşağıdaki öneriler çerçevesinde semantik özellikler belirli ve düşünülmüş bir sırada kolaydan zora doğru sunulmuştur. Bu hususta öğrencilerin ana dilindeki semantik özellikler ve ifade araçlarının dikkate alınması büyük fayda sağlayabilir. Öğrencilerin ana dillerindeki anlamlardan yola çıkarak Rus dilindeki görünüş kategorisi alanındaki en çok benzeyen anlamları en başa koyabiliriz. Bu bağlamda Türk öğrenciler için ilk sırada *bitmişlik/sonuç*, ikinci sırada *süreçsellik*, akabinde *uzunluk*²⁵ ve *anilik*, üçüncü sırada *tekrar* ve *tek seferlik* ve son olarak *genel gerçeklik* ve *etkisi devam eden eylem* anlamlarının verilmesinin daha faydalı olacağı düşünülmektedir. Böylece yabancı dil olarak Rusça dersinin bu bölümünde diğer derslerde olduğu gibi basitten karmaşığa doğru bir yol hedeflenmektedir.

Önerilerimiz genel olarak aşağıdaki gibidir:

İlk olarak, basitten karmaşığa doğru, görünüş anlamlarını çiftler hâlinde ve bitmemiş fiilin geçmiş zamanda *genel gerçeklik* anlamının sunulmasından sonra, *tek seferlik* anlamını ya da *bitmişlik* anlamını verebiliriz. Vardar'a göre "Karşıt anlamlılık, anlam olarak birbirinin karşıtı olan sözcüklerin özelliğidir" (2002, s. 130). Buna paralel olarak karşıt aspektolojik anlamların verilmesi görünüş kategorisini daha iyi derecede anlamaya yardımcı olabilir. Dolayısıyla bitmemiş fiili bitmiş fiille veya tam tersi bitmiş fiili bitmemiş fiille değiştirirken hangi anlamsal değişiklikler meydana geleceğine bakmak gerekmektedir. Örneğin: 1a) Я читал этот роман за неделю. – Ви романи бир haftada okudum (eylemin uzunluğu). 1b) Я прочитал этот роман за неделю. – Ви романи бир haftada okudum (belirli bir zaman dilimi içinde eylemin tamamlanması/bitmesi²⁶). 2a) Зимой я всегда вставал в семь утра. – Kışın her sabah yedide kalkıyordum/kalkardım (tekrar bildiren eylem). 2b) Вчера я встал в семь утра. – Dün sabah yedide kalktım (tek seferlik eylem).

İkinci olarak, görünüşe ait her anlamı resmî ya da günlük konuşmalara ait diyaloglarla aktarabiliriz. Örneğin, *etkisi devam eden eylem* anlamını aşağıdaki örnek diyalog biçiminde verebiliriz:

- Ольга Павловна! Как я рада вас видеть. Мы так давно не встречались с вами! – Olga Pavlovna! Sizi gördüğüme çok sevindim. Sizinle uzun zamandır görüşmemiştik.
- Да, наверное, лет пять. – Evet, muhtemelen, beş yıl oldu.
- Но вы совсем не изменились. – Ama siz hiç değişmemişsiniz.
- Да что вы! Постарела сильно! – Ne diyorsunuz! Çok yaşlandım.

Üçüncü olarak, görünüş anlamlarını (*tekrar*, *tek seferlik*, *uzunluk*, *anilik*, *genel gerçeklik*, *etkisi devam eden eylem*), zarflarla aktarabiliriz. Örneğin: her zaman (всегда), her gün bir kez (каждый день один раз), uzun süre (долго), sık sık (часто), iki dakika içinde (за две минуты); saat 7'de (в 7 часов); bir zamanlar (когда-то), bir yerde (где-то), artık (уже) vb.

Dördüncü olarak, Rusça fiillerin görünüş ve zaman kategorilerine yönelik bilgileri kullanma becerilerini tanıtmak ve pekiştirmek için iyi bir alıştırma sistemi geliştirmek son derece önemlidir. Semantik özellikleri ayırt edici, anlam ve kullanım farklarını belirleyici alıştırma türlerini tavsiye etmek uygun olabilir. Örneğin:

²⁵ Eylemin uzunluğu Rusçada длительность действия demektir.

²⁶ Belirli bir zaman dilimi içinde eylemin tamamlanması/bitmesi Rusçada завершенность действия за определённый отрезок времени demektir.

Alıştırma 1

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bitmemiş fiil *süreçsellik*, hangisinde *genel gerçeklik* anlamını bildirmektedir? Nedenleriyle birlikte açıklayınız.

1. *Весь вечер мои друзья рассказывали о поездке в Санкт-Петербург.* – *Bütün akşam arkadaşlarım St. Petersburg'daki geziden bahsettiler (süreçsellik).* Nedeni bütün akşam ifadesinin kullanılması.
2. *Моим друзьям уже рассказывали о поездке в Санкт-Петербург.* – *Arkadaşlarım St. Petersburg'daki geziden bahsetmişti (genel gerçeklik).* Nedeni geziye dair herhangi bir detaydan bahsedilmemiştir. Sadece gezinin vuku bulması vurgulanmıştır.

Alıştırma 2

Aşağıdaki cümlelerde kullanılan fiil türlerindeki anlamsal farkları açıklayınız.

1. *Нужно **приходить** в школу вовремя.* – *Okula zamanında gelmek gerekiyor (genel gerçeklik).*
2. *Сегодня нужно **прийти** в школу пораньше.* – *Bugün okula erken gelmeniz gerekiyor (somut-olgusal anlam ya da tek seferlik).*

Alıştırma 3

Aşağıdaki cümleleri dikkatlice okuyunuz ve altı çizili bitmemiş ve bitmiş fiiller arasındaki biçimsel ve anlamsal farkları açıklayınız.

*Вечером он **готовил** домашнее задание. Он всегда по вечерам **готовит** домашнее задание. Вчера он **готовил** домашнее задание недолго – двадцать пять минут. Он **приготовил** домашнее задание и позвонил сестре.*

*Акşamleyin ödevini **hazırladı**^{HCB} (genel gerçeklik). Ödevlerini her zaman akşamları **hazırlar**^{HCB} (tekrar). Dün ödevini kısa sürede yirmi beş dakikada **hazırladı**^{HCB} (süreçsellik). Ödevini **hazırladı**^{CB} (bitmişlik/sonuca ulaşma) ve kız kardeşini aradı.*

Alıştırma türlerinde klasik bir şekilde yıllardır kullanılmakta olan boşluk doldurma, parantez içinde uygun olan fiil türünü seçme gibi alıştırmalar da tercih edilmeye devam edilmeli, ancak yukarıdaki alıştırmalarla desteklenmesinin olumlu sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir. İyi oluşturulmuş bir alıştırmalar sistemi yabancı dil öğrenen öğrencilerde mevcut dil bilimsel mekanizmayı daha güçlü hâle getirecektir. Ayrıca edebî metinlerden alınan kısa parçalar aracılığıyla da hem görünüş kategorisi konusunu pekiştirme hem de okuma becerisini geliştirmeye yönelik uygulamalar yapılabilir.

Bilindiği üzere eğitimin her aşamasında öğrencilerin iletişimsel konuşma etkinliğine geçmesi önem teşkil etmektedir. Bu hususta Rusçayı yabancı dil olarak öğrenen Türk öğrencilerin istenilen hedefe ulaşmasında seçilen ders kitapları çok önemlidir. Ayrıca çok fazla zorluk teşkil eden bu konu üzerine mutlaka sık aralıklarla kısa sınav (quiz) tarzında sınavlar yapılmalı ve akabinde öğrencilerin yaratıcılıklarının gelişimine katkıda bulunacak ödevler verilerek konuya karşı ilgi ve dikkat düzeyleri arttırılmalıdır. Bu bağlamda sınıf ortamındaki tüm uygulamalar hem görsel hem de işitsel desteğe sahip olmalıdır. Dinlemenin yabancı dil gelişimindeki önemi çok büyüktür. Çünkü “*Kişilerin hedef dilde iletişim kurabilmesi için dinlediğini anlaması gerekir*” (Karakuş Tayşi, 2017, s. 321). Bu nedenle, ‘Rus fiil sisteminde görünüş kategorisi’ konusunun, sınıfta hem işitsel hem de görsel alan dâhil olmak üzere farklı biçimlerde uygulanması başarı oranını arttıracaktır.

SONUÇ

Rus ve Türk dillerinin resmettiği görünüş kategorisi birbirinden çok farklıdır. Görünüş kategorisi alanındaki farklılıklar yabancı dil olarak Rus dilini öğrenme sürecinde büyük sıkıntılara yol açmaktadır. Rus dilinde görünüş kategorisine dair semantik işaretler (*tekrar, tek seferlik, süreçsellik, anilik, sınırlandırılmışlık/sınırlandırılmamışlık, bitmişlik, genel gerçeklik ve etkisi devam eden eylem*) çalışmada belirtildiği üzere belirli bir düzene tabidir.

Fiillerde görünüş kategorisi uzun yıllardır incelenmekte ve birçok yönden yeterince açıklanmıştır. Görünüş kategorisi alanındaki çalışmalarda Leningrad Aspektoloji Okulu ve Prag Dil Bilim Okulu'nun temsilcileri büyük bir rol oynamıştır. Maslov, Bondarko, Şelyakin ve öğrencileri, Rus dilinde görünüş kategorisinin temellerini atmışlar ve aspektolojik kavramları oluşturmuşlardır. Ancak bu alanda henüz net bir yanıt bulamamış sorular da mevcuttur. Bu sorulardan en önemlisi görünüş kategorisinin anlatımında uygulanacak olan yaklaşımlar, metotlar ve alıştırmalar türleridir. Yaklaşımlar açısından sistem merkezilik, anlamsal alan yaklaşımı ve etnomerkezci yaklaşım yaygın olarak kullanılmaktadır. Metodoloji açısından ise Türk dilindeki aspektolojik anlamları dikkate alarak öğrencilere ilk sırada *bitmişlik/sonuç*, ikinci sırada *süreçsellik, uzunluk* ve *anilik*, üçüncü sırada *tekrar* ve *tek seferlik*, dördüncü sırada *genel gerçeklik* ve *etkisi devam eden eylem* anlamlarını sunmak uygun olabilir. Görünüş anlamlarını çiftler hâlinde verebiliriz ve akabinde üç türe sahip görünüşü sunabiliriz. Görünüş anlamlarını aktarırken karşıt aspektolojik anlamlar ve zarflar unutulmamalıdır. Karşıt anlamların verilmesi daha kolay hatırlamaya yardımcı olmaktadır. Buna paralel olarak konuyu diyaloglarla ve iyi bir alıştırmalar sistemiyle pekiştirebiliriz. Boşluk doldurma, parantez içinde uygun olan fiil türünü seçme gibi alıştırmaların yanı sıra semantik özellikleri ve biçimsel farkları ayırt edici alıştırmaların uygulanması doğru olacaktır. Bu çalışma sonucunda aspektolojik anlamların anlatımında önerilen yaklaşımlar, semantik işaretlerdeki sıralama ve alıştırmalar türleriyle Türk öğrenci grubunda uzun yıllardır yaşanan zorlukların azalacağı öngörülmektedir. Bu hususta Türk öğrencilerin ana dilindeki semantik özellikler ve ifade araçlarının dikkate alınması büyük bir önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbaba, T. (2017). *Obşefaktičeskoye znaçeniye NSV i semantičeskiye klassı glagola (glagolı peredaçi i obrabotki informatsii)* (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi). M. V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi. Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Aksakov, K. S. (1855). *O russkih glagolah*. Moskva: Tip. L. Stepanovoy.
- Bondarko, A. V. (1983). *Printsıptı funktsionalnoy grammatiki i voprosı aspektologii*. Leningrad: Nauka.
- Buslayev, F. İ. (1959). *İstoričeskaya grammatika russkogo yazıka*. Moskva: Gosudarstvennoye uçebno-pedagogičeskoye izdatelstvo Ministerstva prosveşçeniya RSFSR.
- Dalkılıç, L. Ç. (2018). Rus dilinde zaman anlamlarının oluşumunda görünüş kategorisinin etkisi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 58(2), 1278-1299.
- Dalkılıç, L. Ç. (2019). *Rus Dilinde Görünüş, Zaman ve Hareket Yöntemleri*. Ankara: Gece Akademi.
- Fono Açıköğretim Kurumu (2006). *Rusça Dil Bilgisi*. İstanbul: Fono Yayınları.

- Fortunatov, F. F. (1897). *Kritičeskiy razbor soçineniya professora Imperatorskogo Varşavskogo universiteta G.K. Ulyanova Znaçeniya glagolnih osnov v litovsko-slavyanskom yazıke. I-II* (Varşava, 1891-95 g.). Sankt-Peterburg: Tip. Imp. akad. nauk.
- Glovinskaya, M. Ya. (1982). *Semantiçeskiye tipi vidovih protivopostavleniy russkogo glagola*. Moskva: Nauka.
- Grekova, O. K. (2017). Vidı podgotovok aspektologičeskoj subkompetentsii inostrannih uçaşçihsiya (V1-V2-S1-S2). *Mir russkogo slova*, (3), 87-94.
- Grekova, O. K. (2022). *Oçerki sovremennoy russkoy funktsionalnoy aspektologii*. Moskva: MAKS Press.
- Humboldt, V. F. (1984). *İzbrannıye trudi po yazıkoznaniyu*. Moskva: Progress.
- Humboldt, V. F. (1985). *Yazık i filosofiya kulturi* (Per. s nemetskogo O.A. Gulıga). Moskva: Progress.
- İsaçenko, A. V. (1960). *Grammatičeskiy stroy russkogo yazıka v sopostavlenii s slovatskim. Morfologiya. Çast vtoraya "Glagol"*. Bratislava: Slovatskaya akademiya nauk.
- Karakuş Tayşi, E. (2017). Dil becerileri-anlama (Dinleme ve okuma becerileri). H. Develi, C. Yıldız, M. Balcı, İ. Gültekin ve D. Melanlıoğlu (Ed.). *Uygulamalı Türkçenin yabancı dil olarak öğretilimi el kitabı Cilt 1 içinde* (s. 289-358). Ankara: Kesit Yayınları.
- Lautsevich, N. (2016). *Rusçada Görünüş ve Türkçede Veriliş Biçimleri* (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi. Erişim adresi: <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/570470>
- Lingvistiçeskiy entsiklopedičeskiy slovar. "Glagol". <http://tapemark.narod.ru/les/104d.html> (Erişim Tarihi: 14.03.2023).
- Lomonosov, M. V. (1952). *Polnoye sobraniye soçineniy. T. 7: Trudi po filologii 1739-1758 gg.* Moskva, Leningrad: İzdatelstvo Akademii nauk SSSR.
- Maslov, Yu. S. (1948). Vid i leksiçeskoye znaçeniye glagola v russkom yazıke. *İzvestiya AN SSSR. Seriya literaturı i yazıka*, 7(4), 303-316.
- Maslov, Yu. S. (1963). *Morfologiya glagolnogo vida v sovremennom bolgarskom literaturnom yazıke*. Moskva, Leningrad: İzdatelstvo Akademii nauk SSSR Leningradskoe otd-niye.
- Maslov, Yu. S. (1984). *Oçerki po aspektologii*. Leningrad: İzdatelstvo LGU.
- Maslov, Yu. S. (2004). *İzbrannıye trudi. Aspektologiya. Obşçeye yazıkoznaniye*. Moskva: Yazıki slavyanskoy kulturi.
- Mazon, A. (1958). *Vid v slavyanskih yazıkah (printsipi i problemi)*. Moskva: İzdatelstvo AN SSSR.
- Nasilov, D. M. (1989). *Problemi tyurkskoy aspektologii: aksionalnost*. Leningrad: Nauka.
- Nekrasov, N. P. (1865). *O znaçenii form russkogo glagola*. Sankt-Peterburg: V tipografii i litografii I. Paulsona i K.
- Pamir, A. (2004). *Rusça Dil Bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Pavskiy, G. P. (1841-1842). *Filologiçeskiye nablyudeniya protoiereya G. Pavskogo nad sostavom russkogo yazıka. Rassujdeniye 1-3*. Sankt-Peterburg: Tip. Imp. ros. akad.
- Petruhina, E. V. (2009). *Russkiy glagol: kategorii vida i vremeni (v kontekste sovremennih lingvistiçeskih issledovaniy)*. Moskva: MAKS Press.
- Plungjan, V. A. (2004-2017). "Vid". <https://old.bigenc.ru/linguistics/text/1912402> (Erişim Tarihi: 12.02.2023).

- Potebnya, A. A. (1941). *İz zapisok po russkoy grammatike: Glagol mestoimeniye. Çislitelnoye. Predlog* (Vol. 4). Moskva, Leningrad: İzdatelstvo Akademii nauk SSSR.
- Şahmatov, A. A. (2001). *Sintaksis russkogo yazıka*. E. S. İstrina (Ed.). Moskva: İzdatelstvo URSS.
- Şolohov M. A. (1968). *Tihiy Don. Kniga pervaya*. Moskva: İzdatelstvo Hudojestvennaya Literatura.
- Ulyanov, G. K. (1895). *Znaçeniye glagolnih tipov v litovsko-slavyanskom yazıke*. Ç. 2: Osnovi, oboznaçayuşie razliçkiye po vidam. Varşava: Tip. Varşavsk. uch. okr.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dil bilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Vinogradov, V. V. (1972). *Russkiy yazık: grammatičeskoye uçeniye o slove*. Moskva: Vısşaya şkola.
- Vostokov, A. H. (1831). *Russkaya grammatika Aleksandra Vostokova, po naçertaniyu ego je sokraşennoy Grammatiki polneye izlojennaya*. Sankt-Peterburg: Tip. Imp. Ros. akad.

FEMİNİST EDEBİYAT KURAMI BAĞLAMINDA

GÜLTEN AKIN ŞİİRİ

GÖKAY DURMUŞ

Güncce Yayınları

Berna Akyüz Sizgen

POSTMODERNİZM KAVŞAĞINDA

Selim İleri Romancılığı

Güncce Yayınları

Edebiyat Sosyolojisi ve Sosyoeleştri

Dr. İrfan Atalay

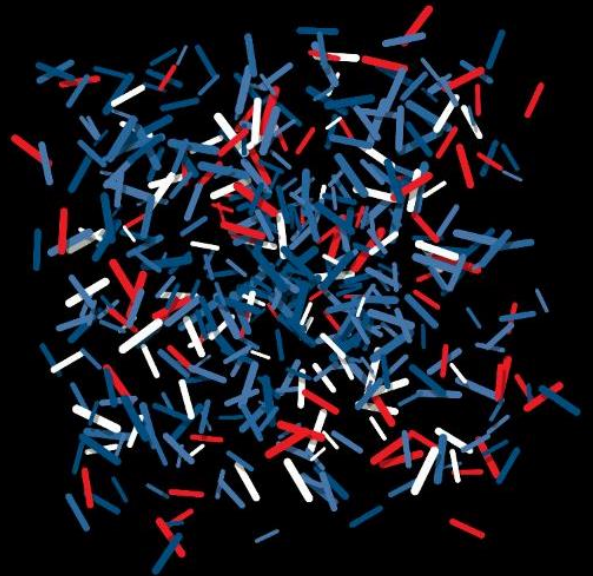

Güncce Yayınları

FRANSIZCA VE TÜRKÇENİN SÖZDİZİMİ

KARŞITSAL VE DAĞILIMSAL BİR ÇÖZÜMLEME

Dr. Yusuf Topaloğlu

Güncce Yayınları